

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

Τρισέλιδες εργασίες που παρουσιάστηκαν κατά το 18^ο Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού

DANCE SCIENCES

Short papers presented during the 18th International Congress of Physical Education and Sport

Επιμέλεια Ύλης & Υπεύθυνη Επιστημονικών Εργασιών:

E. Τσιτσκαρη

Manuscripts & Content Administration:

E. Tsitskari

Υπεύθυνος Ανάρτησης Εργασιών στον Ιστοχώρο:

N. Βερναδάκης

Webmaster:

N. Vernadakis

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ – CONTENTS

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ – DANCE SCIENCES

1.

Αραπίτσα Β., Τσιρεμέ Ν., Παναγόπουλος Ο., Σερμπέζης Β.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΡΥΘΜΟΙ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

V. Arapitsa., N. Tsireme, O. Panagopoulos, V. Serbezis

TRADITIONAL RHYTHMS OF VIOTIA

2.

Παναγόπουλος Ο., Αραπίτσα Β., Παναγοπούλου Β., Σερμπέζης Β.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

O. Panagopoulos, V. Arapitsa, V. Panagoroulou, V. Serbezis

DANCE EXPLANATORY APPROACHES IN THE DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION & SPORTS SCIENCE IN THE DEMOCRITUS UNIVERSITY OF THRACE

3.

Τσιρεμέ Ν., Παναγόπουλος Ο., Παναγοπούλου Β., Σερμπέζης Β.

ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΛΟΓΟΥ, ΜΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΧΟΡΟ

N. Tsireme, O. Panagopoulos, V. Panagoroulou, V. Serbezis

STUDY OF THE RELATIONS BETWEEN WORD, MUSIC AND MOVEMENT IN GREEK TRADITIONAL DANCE

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΡΥΘΜΟΙ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Αραπίτσα Β., Τσιρεμέ Ν., Παναγόπουλος Ο., Σερμπέζης Β.

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού,
69100 Κομοτηνή

Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Θετικών Επιστημών, Τμήμα Φυσικής, 26500 Ρίο

Περίληψη

Ο Νομός Βοιωτίας παρουσιάζει μια πολιτισμική πολυμορφία καθώς κατοικείται από εννέα πολιτισμικές ή εθνοτοπικές ομάδες που διαβιούν στην περιοχή αναπαράγοντας στοιχεία του παραδοσιακού τους πολιτισμού. Έτσι δημιουργείται το ερευνητικό ερέθισμα για τη μελέτη της εφαρμογής ή μη του ανθρωπολογικού αξιώματος για την αλληλεπίδραση του τόπου στον πολιτισμό και αντιστρόφως. Με δεδομένο ότι ο ρυθμός είναι το στοιχείο που ενοποιεί όλα τα δομικά χαρακτηριστικά του χορού, κρίνεται αναγκαία η μελέτη των οργανωτικών δομών των ρυθμών της περιοχής. Σκοπός της εργασίας ήταν η συγκριτική μελέτη μεταξύ των παραδοσιακών ρυθμών που παρατηρούνται στο Νομό Βοιωτίας ώστε να διαπιστωθούν τυχόν αλληλεπιδράσεις μεταξύ των πολιτισμικών ομάδων της περιοχής. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκαν δομικές αναλύσεις με βάση το αναλυτικό πρότυπο της μορφολογικής μεθόδου των Martin et Pesovar καθώς και της ταξινομικής χορολογικής του Dance Study Group of the International Folk Music Council. Από την επεξεργασία προέκυψε ότι στο Νομό Βοιωτίας καταγράφεται μια ομάδα από συγκεκριμένα ρυθμικά σχήματα (2/4, 3/4, 4/4, 7/8) που παρατηρούνται σχεδόν σε όλες τις πολιτισμικές ομάδες ώστε να οριοθετούν την τοπικότητα της περιοχής ενώ διαπιστώνονται πολιτισμικές συγγένειες με γειτνιάζουσες γεωγραφικές περιοχές. Κάποιες ομάδες διατηρούν μερικές ρυθμικές ιδιαιτερότητες από την αρχική κοιτίδα καταγωγής τους γεγονός που αποκτά μια καθολικότητα μόνο στους Μικρασιάτες. Συμπεραίνεται ότι οι παραδοσιακοί ρυθμοί της Βοιωτίας ομαδοποιούνται και οριοθετούν το μουσικοχορευτικό πολιτισμό της περιοχής άσχετα από την πολιτισμική ομάδα που διαβιεί στο Νομό.

Λέξεις-κλειδιά: παραδοσιακοί ρυθμοί, μουσικοχορευτική ταυτότητα, δομική ανάλυση του χορού

Αραπίτσα Βασιλική

Διεύθυνση: Τ.Ε.Φ.Α.Α., Δ.Π.Θ., Πανεπιστημιούπολη Κομοτηνής, Τ.Κ. 69100

Τηλ.: 25310 39685, **κινητό:** 6979671115

e-mail: basiliki_88@yahoo.gr

TRADITIONAL RHYTHMS OF VIOTIA

V. Arapitsa., N. Tsireme, O. Panagopoulos, V. Serbezis

Democritus University of Thrace, Department of Physical Education and Sport, 69100
Komotini

University of Patras, Faculty of Sciences, Department of Physics, 26500 Rio

Abstract

Prefecture of Viotia presents a cultural multiformity while is lived from nine cultural or ethnotypical groups where live in the region reproducing elements of their traditional culture. Thus is created the inquiring stimulant for the study of application or not of the anthropologic rank for the interaction of place in culture and reversely. Given that the rhythm is the element which unifies all the structural characteristics of dance, is judged necessary the study of organizational structures of rhythms of the region. Aim of this research was the comparative study between the traditional rhythms that are observed in Prefecture of Viotia in order to be confirmed any interactions between the cultural groups of the region. For this reason were realized structural analyses which based on the analytic model of morphological method of Martin and Pesovar as well as taxinomic chorological Dance Study Group of the International Folk Music Council. From the processing it resulted that in Prefecture of Viotia is recorded a team from specific rhythmical forms (2/4, 3/4, 4/4, 7/8) that are observed almost in all cultural groups so that they delimit the topicality of the region while are realized cultural affinities with bordered geographical regions. A few groups maintain certain rhythmical particularities from the initial cradle of their origin fact that acquires an universality only in "Mikrasiates". Concluding, the traditional rhythms of Viotia are grouped and delimit the musical and dancing culture of the region regardless of the cultural group where live in Prefecture.

Key words: traditional rhythms, musical and dancing identity, structural analysis of dance

Vasiliki Arapitsa

Address: Department of Physical Education and Sport, Democritus University of Thrace, University Campus, Komotini, 69100

Telephone number: 0030 25310 39685, **mobile:** 0030 6979671115

e-mail: basiliki_88@yahoo.gr

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΡΥΘΜΟΙ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Εισαγωγή

Η Βοιωτία, γνωστή και ως Αονία ή Ωγυγία, φέρεται να οφείλει την ονομασία της στο Βοιωτό, γιο του Ιτώνου και της νύμφης Μελανίππης. Τόπος με πανάρχαιο πολιτισμό, δείχνει να έχει τις πρώτες διακριτές ρίζες του στη μετακίνηση πληθυσμιακών ομάδων από τη Θεσσαλία προς την περιοχή κατά τη νεολιθική περίοδο (<http://www.e-city.gr/viotia>). Ο Νομός Βοιωτίας αποτελεί μια τυπική περιοχή της Ρούμελης, όπου η διαμόρφωση του γεωφυσικού περιβάλλοντος συνετέλεσε στη φιλοξενία και συμβίωση πληθυσμιακών ομάδων φαινομενικά ετερογενών μεταξύ τους. Στην περιοχή κατοικούν σήμερα γηγενείς «καμπίσιοι», Αρβανίτες, Αργειθεάτες, Μικρασιάτες, ορεινοί Βοιωτοί και Ευρυτάνες, Σαρακατσαναίοι και κάποιες οικογένειες Βλάχων. Εκτός από τη μορφολογία του εδάφους, η παρουσία όλων αυτών σχετίζεται και με άλλες ειδικότερες συνθήκες που δημιουργήθηκαν, ήτοι, κοινωνικοπολιτικά και οικονομικά δεδομένα καθώς και πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις, όπως συνήθως συμβαίνει σε ανάλογες περιπτώσεις (Νιτσιάκος, 2001).

Είναι γενικώς παραδεκτό ότι τα στοιχεία που καθορίζουν την έννοια «παράδοση» είναι η ομοιομορφία, η συνοχή και η διάρκεια στο χρόνο (Ζωγράφου, 2003). Ο χορός συνιστά ένα θεσμοθετημένο μη λεκτικό επικοινωνιακό σύστημα των μελών μιας ομάδας και συνάμα ενδεικτικό χαρακτηριστικό της ιδιοσυγκρασίας της, το οποίο αφενός διαμορφώνει την πολιτισμική της ταυτότητα και αφετέρου διαμορφώνεται από αυτήν (Λάντζος, 2006). Ο τόπος, επίσης, παίζει καθοριστικό ρόλο στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας αλλά και της κοινωνικής συνοχής μιας κοινότητας που, σ' αυτήν την περίπτωση, έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά. Είναι ταυτοποιητικός, σχεσιακός και ιστορικός, επιβεβαιώνοντας έτσι το αξίωμα της κοινωνικής λαογραφίας «ο πολιτισμός του τόπου και τόπος του πολιτισμού» (Νιτσιάκος, 2001). Σκοπός της εργασίας ήταν η καταγραφή των παραδοσιακών ρυθμών που συναντώνται στο Ν. Βοιωτίας και στη συνέχεια συγκριτική μελέτη ώστε να οριοθετηθεί η πολιτισμική ταυτότητα της περιοχής και να διαπιστωθούν τυχόν αλληλεπιδράσεις μεταξύ των πολιτισμικών της ομάδων.

Μέθοδος

Για τη συλλογή των δεδομένων και των στοιχείων πραγματοποιήθηκε δευτερογενής έρευνα – καταγραφή. Αναλυτικότερα, μελετήθηκε η σχετική με την περιοχή βιβλιογραφία και αντίστοιχη δισκογραφία. Παράλληλα, τα δεδομένα διασταυρώθηκαν με πληροφορίες μέσω τηλεφωνικών συνεντεύξεων από 6 γνωστούς χοροδιδασκάλους της περιοχής με δεκαετή, τουλάχιστον, διδακτική εμπειρία στο τοπικό ρεπερτόριο.

Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκαν δομικές αναλύσεις των 25 χορών που καταγράφηκαν βάσει του αναλυτικού προτύπου της μορφολογικής μεθόδου των Martin et Pesovar (1961) καθώς και της ταξινομικής χορολογικής μεθόδου (Dance Study Group of the I.F.M.C, 1974), με ιδιαίτερη έμφαση στην ρυθμική τους οργάνωση.

Αποτελέσματα

Οι παραδοσιακοί ρυθμοί που καταγράφονται στο μέλος των τοπικών χορών της Βοιωτίας είναι κυρίως αυτοί των συρτών, τσάμικων και καλαματιανών. Ειδικότερα, στους γηγενείς πολύ συχνά συναντάται ο ρυθμός των 3/4 στα «καμπίσια» τσάμικα, των 7/8 στα καλαματιανά και τα καγκέλια, και των 4/4 στους χορούς στα τρία. Στους Αρβανίτες παρατηρούνται οι ρυθμοί των 2/4 στα συρτά, των 3/4 στα τσάμικα, των 4/4 στους χορούς στα τρία και των 7/8 στα αργά συρτά, όπως το «Μαραίνομαι ο καημένος», την «Παπαδοπούλα», τα καγκέλια, που από 7/8 γυρίζουν σε 2/4 με πιο χαρακτηριστικά το Αγιοθοδωρίτικο και το Συρτοκαγκέλι. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των παραπάνω ρυθμών είναι οι αργές ρυθμικές αγωγές. Στους Αργειθεάτες συναντώνται οι ρυθμοί των 2/4 στον Κοφτό, των 3/4 στα τσάμικα και στα κλειστά που γυρίζουν σε 4/4, των 4/4 στους χορούς στα τρία και των 7/8 στα καλαματιανά και τα καγκέλια. Στους Σαρακατσαναίους και στους ορεινούς Ευρυτάνες καταγράφονται οι ρυθμοί των 2/4 στα συρτά, των 3/4 στα τσάμικα, των 4/4 στους χορούς στα τρία και των 7/8 στα καλαματιανά και στα καγκέλια. Μια ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί ο χορός «Πανηγυράκι» που χορεύεται με το ομώνυμο τραγούδι σε ρυθμό 2/4 από τους ορεινούς Βοιωτούς.

Συζήτηση - συμπεράσματα

Οι παραδοσιακοί ρυθμοί που συναντώνται στους χορούς της Βοιωτίας συνάδουν με τον ευρύτερο πολιτισμικό περίγυρο της Ρούμελης και γενικότερα της ηπειρωτικής, κεντρικής και νότιας Ελλάδας (Μαντζούκας, 2008). Στο Νομό Βοιωτίας καταγράφεται μια τετράδα από συγκεκριμένα ρυθμικά σχήματα (2/4, 3/4, 4/4 και 7/8) που παρατηρούνται σε όλες τις πολιτισμικές ομάδες και που ομαδοποιημένα, μπορούν να οριοθετήσουν την τοπικότητα της περιοχής. Επίσης, διαπιστώνονται πολιτισμικές συγγένειες τόσο μεταξύ των κοινοτήτων όσο και με τον γειτνιάζοντα γεωγραφικό περίγυρο. Το γεγονός αυτό δείχνει να σχετίζεται με την συχνότητα με την οποία εμφανίζονται οι ρυθμοί αυτοί στην ευρύτερη περιοχή της Ρούμελης (Σερμπέζης, 2009) καθώς και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του μουσικού πολιτισμού των εθνοτοπικών ομάδων της Βοιωτίας (Μαντζούκας, 2008). Όλοι οι προαναφερθέντες ρυθμοί καταγράφονται σε μελωδίες όπου κυριαρχούν οι ελάσσονες κλίμακες, όπως άλλωστε και στην ευρύτερη περιοχή της Ρούμελης (Σερμπέζης, 2009). Οι

διαπιστώσεις αυτές είναι απόλυτα σύμφωνες με παλαιότερες έρευνες (Baud-Bovy, 1984; Μπαζιάνας, 1997). Κάποιες ομάδες διατηρούν μερικές ρυθμικές ιδιαιτερότητες σχετικές με την ιστορικότητα της καταγωγής τους, γεγονός που αποκτά μια καθολικότητα μόνο στους Μικρασιάτες. Η διαφοροποίηση είτε στα ρυθμικά σχήματα είτε στις μελωδικές γραμμές που παρατηρείται σ' αυτή την πολιτισμική ομάδα, φαίνεται να οφείλεται στην προέλευσή της από τον έτερο μουσικό κλάδο του ελλαδικού χώρου, όπου κυριαρχούν οι μείζονες κλίμακες (Σερμπέζης & Παναγοπούλου, 2010). Συμπεραίνεται ότι στις επιμέρους πολιτισμικές ομάδες της Βοιωτίας, που παρότι διατηρούν σε κάποιο βαθμό τα χαρακτηριστικά της αρχικής τους κοιτίδας, καταγράφονται ως κοινοί οι παραδοσιακοί ρυθμοί των 2/4, 3/4, 4/4 και 7/8 οι οποίοι είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης και μπορούν να ομαδοποιηθούν ώστε να οριοθετήσουν τη μουσικοχορευτική τοπικότητα της περιοχής.

Βιβλιογραφία

- ΖΩΓΡΑΦΟΥ Μ. (2003). *Ο χορός στην ελληνική παράδοση*. Β' έκδοση. Εκδόσεις Art Work, Αθήνα.
- ΛΑΝΤΖΟΣ Β. (2006). Ο ρόλος του χορού στη συγκρότηση της πολιτισμικής ταυτότητας των Κωσθηλίδων της Αν. Ρωμυλίας. Χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια, *3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Λαϊκού Πολιτισμού*, Σέρρες.
- ΜΑΝΤΖΟΥΚΑΣ Χ. (2008). *Σαρακατσαναίοι της Φθιώτιδας, η διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής ταυτότητας των νέων ηλικίας 10 - 15 ετών σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές*. Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Τομέας Νεοελληνικής Κοινωνίας, Αθήνα.
- ΜΠΑΖΙΑΝΑΣ Ν. (1997). *Για την λαϊκή μουσική μας παράδοση*. Εκδόσεις Γιώργος Δάρδανος, Αθήνα.
- ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ Β. (2001). Ο τόπος του χορού και ο χορός του τόπου. *2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Λαϊκού Πολιτισμού*, Μελωδία, Λόγος, Κίνηση, Σέρρες.
- ΣΕΡΜΠΕΖΗΣ Β. (2009). Εν αρχή ήν...η μουσική. *2^ο Συνέδριο-Διημερίδα, Προσεγγίσεις του παραδοσιακού χορού*, Κέντρο μελέτης παραδοσιακών χορών ΚΥΚΛΟΣ, Θεσσαλονίκη.
- ΣΕΡΜΠΕΖΗΣ Β. & ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ Β. (2010). Όρχησις η Θρακία: Η εξέλιξη των μουσικοχορευτικών ρυθμών της Θράκης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. *Επιστήμη του χορού* (in press).
- BAUD – BOVY S. (1984). *Δοκίμιο για το ελληνικό τραγούδι*. Εκδόσεις Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, Ναύπλιο.
- DANCE STUDY GROUP OF THE I.F.M.C. (1974). Foundations for the analysis of the structure and form of folk dance. A syllabus. *Yearbook of the International Folk Music Council*, 6:115-137.
- MARTIN G. & PESOVAR E. (1961). A structural analysis of the Hungarian folk dance (a methodological sketch). *Acta Ethnographica*, X:5-40.

<http://www.e-city.gr/viotia>

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Παναγόπουλος Ο., Αραπίτσα Β., Παναγοπούλου Β., Σερμπέζης Β.

Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Θετικών Επιστημών, Τμήμα Φυσικής, 26500 Ρίο
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού,
69100 Κομοτηνή

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια ο χορός αποτελεί ζήτημα ευρύτερης επιστημονικής αναζήτησης και αντικείμενο έρευνας άμεσα συνδεδεμένο με το χώρο της Φυσικής Αγωγής και όχι απλά θέμα λαογραφικής καταγραφής. Ειδικότερα, στο Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης ο χορός έχει αναβαθμιστεί σε κατεύθυνση σπουδών με επιμέρους ειδικότητες ελληνικού παραδοσιακού, κλασικού και σύγχρονου χορού. Βασικός σκοπός της εργασίας ήταν να διερευνηθούν οι κατά καιρούς επιστημονικές προσεγγίσεις του χορού σε επίπεδο προπτυχιακών διπλωματικών εργασιών, μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών. Επιμέρους στόχοι της εργασίας ήταν να διερευνηθεί η κατανομή των διπλωματικών εργασιών κατά επιβλέποντα και ανά θεματική περιοχή σε σχέση με την εξέλιξη του προγράμματος σπουδών. Επίσης, να διερευνηθούν οι λόγοι των συγκεκριμένων επιλογών. Για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών πραγματοποιήθηκε απογραφή των εργασιών που έχουν εκπονηθεί από καταβολής του Τ.Ε.Φ.Α.Α Θράκης και είναι ταξινομημένοι στη βιβλιοθήκη του Τμήματος από το 1988 μέχρι σήμερα βάσει του θέματος και των στόχων τους. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι το είδος της έρευνας σχετίζεται άμεσα με το επίπεδο της εργασίας, καθώς όλες οι διδακτορικές εργασίες είναι πειραματικές. Επίσης, στην πλειοψηφία τους οι διπλωματικές εργασίες είναι περιγραφικές-λαογραφικές ή ιστορικές και σχετίζονται, κατά κανόνα, με τον τόπο καταγωγής των συγγραφέων. Τόσο τα θέματα όσο και το είδος της επιστημονικής προσέγγισης δείχνουν να σχετίζονται με το επίπεδο ή την εξέλιξη των επιβλεπόντων αλλά και τις κατά καιρούς τροποποιήσεις του προγράμματος σπουδών του Τμήματος. Συμπεραίνεται ότι η έρευνα του χορού στο ΤΕΦΑΑ Κομοτηνής ακολουθεί τις διαμορφούμενες πανελλαδικά τάσεις και κατευθύνσεις της έρευνας.

Λέξεις κλειδιά: ελληνικός παραδοσιακός χορός, ερευνητικές προσεγγίσεις, ταξινόμηση εργασιών

Παναγόπουλος Ορέστης

Διεύθυνση: Σατωβριάνδου 117 & Δερβενακίων, 26225 Πάτρα

Τηλ.: 2610 438175, **κινητό:** 6945 913 823

e-mail: panagopoulosorestis@yahoo.com

DANCE EXPLANATORY APPROACHES IN THE DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION & SPORTS SCIENCE IN THE DEMOCRITUS UNIVERSITY OF THRACE

O. Panagopoulos, V. Arapitsa, V. Panagopoulou, V. Serbezis

University of Patras, Faculty of Sciences, Department of Physics, 26500 Rio

Democritus University of Thrace, Department of Physical Education and Sport, 69100

Komotini

Abstract

The last years, dance has been a matter of wider scientific research directly connected with physical education and not just a matter of folklore record. Especially, in the Department of Physical Education and Sport in Democritus University of Thrace, dance has been upgraded to a direction of studies with individual specialties on traditional, classic and modern dance. The main purpose of this project was to investigate occasionally scientific approaches of dance at a level of undergraduate, postgraduate work and PhD Theses. The individual purposes of this project was to investigate which domains of research have caused till today, or keep attracting the interest of researchers and also to which knowledge areas is done a wider and detailed approach of the object of dance. One other aim was to investigate the reasons of these certain choices. To achieve the purposes above there has been done a census of the projects prepared since the foundation of Phy. Ed.Dept.of Thrace and are classified in the library of the Department from 1988 till today, under their subject and their aim. From the results of the projects seems that the kind of the research is directly related with the level of the project, because all PhD Theses are experimental. Also, most of the undergraduate projects are descriptive-folklore or historical and are invariably related with the birthplace of the writer. Both the subjects and the kind of the scientific approach seem to be related with the level and the evolution of the supervisors and also with modifications of the Curriculum of the Department from time to time. It is concluded that research on dance at Phy. Ed. Dept. of Komotini attends the evolving tendencies and directions of research all over Greece.

Key Words: greek traditional dance, research approaches, project classification

Orestis Panagopoulos

Address: Satovriandou 117 St. & Dervenakion St., 26225 Patras

Tel.: 0030 2610 438175, **κινητό:** 0030 6945 913 823

e-mail: panagopoulosorestis@yahoo.com

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Εισαγωγή

Αν και ο χορός είναι παγκόσμιο και πανάρχαιο φαινόμενο, καθυστέρησε να κερδίσει την αποδοχή του τόσο σαν είδος τέχνης όσο και ως αυτοτελές πεδίο επιστημονικής έρευνας (Adshead, Hodgens, Briginshaw & Huxley, 1988). Κύριο παράγοντα περιθωριοποίησής του από τον επιστημονικό χώρο δείχνει να αποτέλεσε η διάκρισή του ανάμεσα σε τέχνη και επιστήμη (Ζωγράφου, 2003). Η έρευνα του χορού μέχρι σήμερα, βασίστηκε κυρίως σε μεθόδους έρευνας σχετικές με τις επιστήμες του ανθρώπου και του χορού. Με δεδομένη όμως την υψηλή συνθετότητα και οργάνωση που παρουσιάζει η έννοια «χορός» θεωρείται απαραίτητη η διαθεματική ερευνητική αντιμετώπισή του (Σερμπέζης, 1995).

Η σχετική επιστημονική έρευνα στην Ελλάδα, που ουσιαστικά σε υψηλό επίπεδο εμφανίζεται μόλις τα τελευταία χρόνια, αντιμετωπίζει το χορό κυρίως από λαο-ανθρωπολογική ή κοινωνιολογική σκοπιά (Παναγοπούλου, 2009; Μαντζούκας, 2008). Πολύ λιγότερες έρευνες εστιάζουν, κατά κύριο λόγο, στην ανάλυση της μορφής και του τύπου των χορών (Τυροβολά, 1994; Βαβρίτσας, 2003) ή ασχολούνται με την οργανωτική δομή των φορέων του παραδοσιακού χορού (Γουλιμάρης, 1998; Φιλίππου, 2002). Αξιοσημείωτο πρέπει να χαρακτηριστεί το γεγονός ότι μόνο δύο επιστημονικές εργασίες είναι πειραματικές και αφορούν τη διδακτική του χορού (Σερμπέζης, 1995; Βενετσάνου, 2007) και οι οποίες συνεισέφεραν τα μέγιστα στην κατεύθυνση προς μια επιστημονική διδασκαλία του Ελληνικού χορού καθώς, εκτός των άλλων, τεκμηριώνουν προτάσεις για εφαρμογή συγκεκριμένων διδακτικών μεθόδων (Σερμπέζης, 1995).

Σκοπός της εργασίας ήταν να διερευνηθούν οι κατά καιρούς επιστημονικές προσεγγίσεις του χορού σε επίπεδο προπτυχιακών διπλωματικών εργασιών, μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών. Επιμέρους στόχοι της εργασίας ήταν να διερευνηθεί ποιοί τομείς έρευνας προκάλεσαν μέχρι τώρα ή συνεχίζουν να προσελκύουν το ενδιαφέρον των ερευνητών καθώς και σε ποιές γνωστικές περιοχές έχει γίνει μεγαλύτερη και

λεπτομερέστερη προσέγγιση του αντικειμένου του χορού και να διερευνηθούν οι λόγοι των συγκεκριμένων επιλογών.

Μέθοδος

Για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών πραγματοποιήθηκε απογραφή των εργασιών που έχουν εκπονηθεί στο Τ.Ε.Φ.Α.Α. Θράκης και είναι ταξινομημένες στη βιβλιοθήκη του Τμήματος από το 1988 μέχρι σήμερα βάσει του θέματος και των στόχων τους.

Αποτελέσματα

Από την απογραφή που πραγματοποιήθηκε, προέκυψε ότι από καταβολής του Τ.Ε.Φ.Α.Α. έχουν κατατεθεί στη βιβλιοθήκη του 74 ερευνητικές εργασίες εκ των οποίων 56 είναι πτυχιακές-διπλωματικές, 13 μεταπτυχιακές και 5 διδακτορικές διατριβές. Από τις διπλωματικές εργασίες, οι 18 ομαδοποιούνται ως ιστορικές-λαογραφικές και κοινωνιολογικές, οι 14 ως χορολογικές, 1 είναι εθνομουσικολογική, 3 αναφέρονται στην ανάλυση της δομής και της μορφής, 7 ασχολούνται με την μεθοδολογία και τη διδακτική του χορού, 3 είναι οργανωτικές και τέλος, 10 πραγματεύονται το χορό από άλλες επιστημονικές προσεγγίσεις.

Σε σχέση με τις τροποποιήσεις των προγραμμάτων σπουδών, 29 καταγράφονται στην πρώτη περίοδο (1988-1993), 7 στην περίοδο 1994-1999, 13 την περίοδο 2000-2004 και 7 στην τελευταία περίοδο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.: Κατανομή διπλωματικών εργασιών κατά επιβλέποντα και ανά θεματική περιοχή σε σχέση με την εξέλιξη του προγράμματος σπουδών.

		1988-1993	1994-1999	2000-2004	2005-2010	Σύνολο
Αν.Καθ. χορού	Βαθμίδα	Ε.Ε.Π.	Λεκτ.-Επ.	Επ.-Αν.	Αν.	30
	Αρ.εργασιών	15	6	6	3	
	Είδος-θεματική	$\alpha=3, \beta=6, \gamma=1, \delta=3, \epsilon=2$	$\alpha=2, \beta=2, \epsilon=2$	$B=2, \epsilon=3, \zeta=1$	$\beta=2, \zeta=1$	
Επ. Καθ. χορού	Βαθμίδα	-	-	Λεκτ.	Επ.	6
	Αρ.εργασιών	-	-	4	2	
	Είδος-θεματική	-	-	$A=1, \sigma\tau=1, \zeta=1$	$\sigma\tau=1$	
Λέκτ. χορού	Βαθμίδα	Αποσπ.	Αποσπ.	Αποσπ.	Λεκτ.	3
	Αρ.εργασιών	2	-	-	1	
	Είδος-θεματική	$\alpha=1, \beta=1$			$\sigma\tau=1$	
Απ. & Ε.Ε.Δ.Ι.Π. χορού	Βαθμίδα					12
	Αρ.εργασιών	11	1			
	Είδος-θεματική	$\alpha=10, \beta=1$	$\alpha=1$			
Άλλα Δ.Ε.Π.	Βαθμίδα					7
	Αρ.εργασιών	1	-	4	2	
	Είδος-θεματική	$\zeta=1$		$\zeta=4$	$\zeta=2$	
	Σύνολο	29	7	14	8	58

Υπόμνημα: α= ιστορικές-λαογραφικές-κοινωνιολογικές, β= χορολογικές, γ= εθνομουσικολογικές, δ= δομομορφικές, ε= μεθοδολογίας-διδασκτικές, στ= οργανωτικές, ζ= άλλες

Από το σύνολο των εργασιών, 30 (53,5%) έχουν εκπονηθεί υπό την επίβλεψη του Αναπληρωτή Καθηγητή του χορού, 4 (7,14%) από τον Επίκουρο Καθηγητή, 3 (5,35%) από το Λέκτορα, 12 (21,42%) από μέλη Ε.Ε.Π., Ε.Ε.Δ.Ι.Π. ή αποσπασμένους διδάσκοντες και 7 (12,49%) από Δ.Ε.Π. άλλων γνωστικών περιοχών.

Ανάλογα είναι και τα θέματα των μεταπτυχιακών εργασιών, οι οποίες στην πλειοψηφία τους είναι πειραματικές. Οι δε διδακτορικές διατριβές βασίζονται σε πειραματικούς σχεδιασμούς ή συλλογή δεδομένων βάσει ερωτηματολογίων.

Συμπεράσματα-Συζήτηση

Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι το είδος της έρευνας σχετίζεται άμεσα με το επίπεδο της εργασίας, καθώς όλες οι διδακτορικές εργασίες είναι πειραματικές. Οι μεταπτυχιακές διατριβές σχετίζονται με τα ερευνητικά ενδιαφέροντα των επιβλεπόντων. Επίσης, στην πλειοψηφία τους οι διπλωματικές εργασίες είναι ιστορικές-λαογραφικές-κοινωνιολογικές και σχετίζονται, κατά κανόνα, με τον τόπο καταγωγής των συγγραφέων, με τη βαθμίδα των επιβλεπόντων, καθώς και με την ιστορική εξέλιξη του προγράμματος σπουδών. Η έρευνα του χορού στο Τ.Ε.Φ.Α.Α. Κομοτηνής δείχνει να ακολουθεί τις διαμορφούμενες πανελλαδικά τάσεις και κατευθύνσεις της έρευνας. Ωστόσο, μια ανάλογη καταγραφή των εργασιών στα αντίστοιχα Τμήματα της χώρας, εκτιμάται ότι θα μπορούσε να δώσει ακόμη πιο ενδιαφέροντα στοιχεία για την έρευνα του χορού στην Ελλάδα.

Βιβλιογραφία

- BABRITZAS N. (2003). *Η σχέση των ρυθμικών και κινητικών στοιχείων των ελληνικών παραδοσιακών χορών και η εφαρμογή στη διδασκαλία τους. Η περίπτωση των χορών στο χωριό Σπήλαιο Γρεβενών. Παραδοσιακοί χοροί και η διδασκαλία τους.* Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, Θεσσαλονίκη.
- BENETSANOY Φ. (2007). *Μελέτη της κινητικής ανάπτυξης παιδιών προσχολικής ηλικίας στην Πελοπόννησο.* Διδακτορική Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, Κομοτηνή.
- ΓΟΥΛΙΜΑΡΗΣ Δ. (1998). *Μελέτη της οργανωτικής δομής και λειτουργίας των φορέων του παραδοσιακού χορού στην Ελλάδα και στο Βέλγιο. Η ευρωπαϊκή διάσταση.* Διδακτορική διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, Κομοτηνή.
- ΖΩΓΡΑΦΟΥ Μ. (2003). *Ο χορός στην ελληνική παράδοση.* Β' έκδοση. Εκδόσεις Art Work, Αθήνα.
- MANTZOYKAS X. (2008). *Σαρακατσαναίοι της Φθιώτιδας, η διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής ταυτότητας των νέων ηλικίας 10-15 ετών σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές.* Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Τομέας Νεοελληνικής Κοινωνίας, Αθήνα.

- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ Β. (2009). *Βασικές αρχές σχεδιασμού προγραμμάτων διδασκαλίας παραδοσιακών χορών*. Προσεγγίσεις του παραδοσιακού χορού. 2^ο Συνέδριο-Διημερίδα Κέντρου μελέτης παραδοσιακών χορών ΚΥΚΛΟΣ, Θεσσαλονίκη.
- ΣΕΡΜΠΕΖΗΣ Β. (1995). *Συγκριτική μελέτη δύο μεθόδων διδασκαλίας του ελληνικού παραδοσιακού χορού σε παιδιά ηλικίας 9-11 ετών*. Διδακτορική διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, Κομοτηνή.
- ΤΥΡΟΒΟΛΑ Β. (1994). *Ο χορός «στα τρία» στην Ελλάδα: Δομική, Μορφολογική και Τυπολογική προσέγγιση*. Διδακτορική διατριβή. Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Αθήνα.
- ΦΙΛΙΠΠΟΥ Φ. (2002). *Συντελεστές παραστάσεων παραδοσιακού χορού στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα: Η περίπτωση του Νομού Ημαθίας*. Διδακτορική Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, Κομοτηνή.
- ADSHEAD J., BRINGINSHAW V., HODGENS P. & HUXLEY M. (1988). *Dance analysis: Theory and Practice*. Edition J. Adshead, Dance Books, London.

ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΛΟΓΟΥ, ΜΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΧΟΡΟ

Τσιρεμέ Ν., Παναγόπουλος Ο., Παναγοπούλου Β., Σερμπέζης Β.

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού,
69100 Κομοτηνή

Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Θετικών Επιστημών, Τμήμα Φυσικής, 26500 Ρίο

Περίληψη

Από την ελληνική αρχαιότητα ο χορός αναφέρεται ως μια τρισυπόστατη έννοια που αποτελείται από λόγο, μέλος και κίνηση. Σκοπός της εργασίας ήταν η μελέτη των συναρτησιακών σχέσεων λόγου, μέλους και κίνησης στον ελληνικό παραδοσιακό χορό ώστε κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας να καταστεί πιο αποτελεσματική η ποσοτική και ποιοτική αναπαραγωγή του. Για τη μελέτη των σχέσεων αυτών πραγματοποιήθηκαν δομικές αναλύσεις με βάση την αναλυτική μορφολογική μέθοδο καθώς και την ταξινομική χορολογική του Dance Study Group of the International Folk Music Council, προσαρμοσμένες στις απαιτήσεις της συγκεκριμένης εργασίας. Αναλύθηκαν 15 ελληνικοί χοροί που επελέγησαν με βάση τις επιστημονικές αρχές και παραμέτρους οργάνωσης ακολουθίας και αποτέλεσαν το βασικό ρεπερτόριο ενός προγράμματος εισαγωγής στον ελληνικό χορό παιδιών πρώτης σχολικής ηλικίας. Από την σύγκριση των τριών επιμέρους στοιχείων των χορών αυτών προκύπτει ότι οι σχέσεις μεταξύ τους ακολουθούν τις κοινά παραδεκτές αναλογίες (1:1, 2:1, 3:4, 5:8) που παρατηρούνται γενικότερα στον ελληνικό παραδοσιακό χορό. Ειδικότερα, διαπιστώνεται ότι η χορευτική διαδικασία σχετίζεται άμεσα με το λογικό, μελωδικό και δυναμικό τόνο ενώ προκύπτει αμφιμονοσήμαντη αντιστοιχία μεταξύ κινητικού κτύπαρου και μέρους του μουσικού μέτρου. Τα κινητικά κύτταρα, με συγκεκριμένη αναλογία, δημιουργούν τα κινητικά μοτίβα της χορευτικής φράσης. Συμπεραίνεται ότι η κατά την αρχαία ελληνική φιλοσοφική σκέψη τρισυπόστατη δομή ισχύει και σήμερα στον ελληνικό χορό κατά την εξέλιξη του οποίου εμφανίζεται ένα πλέγμα οργανωμένων σχέσεων μεταξύ των στοιχείων που τον συναποτελούν.

Λέξεις κλειδιά: ελληνικός χορός, ρυθμός, δομικά επίπεδα του χορού, κινητικό κύτταρο, κινητικό μοτίβο

Τσιρεμέ Νίκη

Διεύθυνση: Τ.Ε.Φ.Α.Α., Δ.Π.Θ., Πανεπιστημιούπολη Κομοτηνής, Τ.Κ. 69100

Τηλ.: 25310 84878, **κινητό:** 6975854717

e-mail: ntsireme@yahoo.gr

STUDY OF THE RELATIONS BETWEEN WORD, MUSIC AND MOVEMENT IN GREEK TRADITIONAL DANCE

N. Tsireme, O. Panagopoulos, V. Panagopoulou, V. Serbezis

Democritus University of Thrace, Department of Physical Education and Sport, 69100
Komotini

University of Patras, Faculty of Sciences, Department of Physics, 26500 Rio

Abstract

By the Greek antiquity, dance is reported as a concept that is constituted by speech, limb and movement. Aim of this research was to study the functional relations speech, limb and movement in the Greek traditional dance in order to make easier and more effective the quantitative and qualitative reproduction during teaching. For the study of these relations were conducted structural analyses based on the analytic morphological method as well as the taxinomic chorological Dance Study Group of the International Folk Music Council, adapted to the requirements of this particular work. 15 Greek dances were analyzed and were selected according to the scientific beginnings and parameters of organisation of sequence and constituted the basic repertory to import Greek dance in the children of first school age. From the comparison of three individual elements of these dances results that the relations from each other follow the admissible proportions (1:1, 2:1, 3:4, 5:8) that are observed more generally in the Greek traditional dance. More specifically, it is realized that the dancing process is related immediately with reasonable, melodic and dynamic tone while results one-to-one equivalence between kinetic cell and part of musical meter. The kinetic cells, with specific proportion, create the motif of dancing phrase. Concluding that the ancient Greek philosophical thought of three hypostases structure stands and nowadays in the Greek dance at the development of which is presented a mesh of organized relations between the elements that are comprised.

Key words: greek dance, rhythm, structural units of dance, kinetic cell, motif

Niki Tsireme

Address: Department of Physical Education and Sport, Democritus University of Thrace,
University Campus, Komotini, 69100

Telephone number: 0030 25310 84878, **mobile:** 0030 6975854717

e-mail: ntsireme@yahoo.gr

ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΛΟΓΟΥ, ΜΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΧΟΡΟ

Εισαγωγή

Από την ελληνική αρχαιότητα ο χορός αναφέρεται ως μια τρισυπόστατη έννοια. Κατά τον Αριστόξενο τρία είναι τα «ρυθμιζόμενα», τα στοιχεία που αποτελούν το χορό: η λέξις, δηλαδή ο λόγος που περιλαμβάνει τα γράμματα, τις συλλαβές, τις λέξεις και ούτω καθεξής, το μέλος, δηλαδή η μελωδία που διαιρείται σε φθόγγους και διαστήματα και η σωματική κίνηση, δηλαδή χειρονομίες και στάσεις (Αριστόξενος, Ρυθμικά στοιχεία). Στην επιστημονική κοινότητα καθολική είναι η αντίληψη ότι η κατά την αρχαία ελληνική φιλοσοφική σκέψη τρισυπόστατη δομή ισχύει και σήμερα στον ελληνικό χορό, κατά την εξέλιξη του οποίου εμφανίζεται ένα πλέγμα οργανωμένων σχέσεων μεταξύ των στοιχείων που τον συναποτελούν (Παναγόπουλος, Σερμπέζης και Παναγοπούλου, 2010). Αναλυτικότερα, το ποίημα γίνεται τραγούδι και όταν το τραγούδι επενδυθεί κινητικά γίνεται χορός (Σερμπέζης, Παναγοπούλου, Τσιρεμέ και Κωτσίνης, 2009). Δομικά επίπεδα του έμμετρου λόγου λογίζονται το ποίημα που διαιρείται στη στροφή, το στίχο, το μέτρο και τη συλλαβή (Σερμπέζης, 2009). Ως προς το μέλος, το τραγούδι διαιρείται στον κύκλο, τη φράση, το μέτρο, το μέρος και στον φθόγγο (Μπαζιάνας, 1997). Ο χορός δημιουργείται από τις περιόδους, τις φράσεις, τα κινητικά μοτίβα, τα κύτταρα και τα στοιχεία (Dance Study Group of the I.F.M.C., 1974). Οι αρχαίοι Έλληνες βάσιζαν το μετρικό τους σύστημα στην προσωδία, δηλαδή στην εναλλαγή συλλαβών που ήσαν μακρές ή βραχείες (Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, 1997). Τα νεοελληνικά μέτρα είναι τονικά και όχι προσωδιακά ώστε κύριο χαρακτηριστικό του νεοελληνικού χορού να είναι η τονικότητα και όχι η χρονικότητα. Έτσι έχουμε λογικό τονισμό για το λόγο, μελωδικό για το τραγούδι και δυναμικό στο χορό (Παπαδάκης, 2001). Λόγω δε της κατάργησης της προσωδίας σήμερα, προκύπτει ένα ιδιαίτερο ζήτημα χρονικής – ρυθμικής σύμπτωσης των παραπάνω τονισμών ώστε να δημιουργείται το φαινόμενο του προσωδιακού τονισμού, δηλαδή, της, κατά περίπτωση επέκτασης ή συνένωσης γραμματικών συλλαβών (Κωτσίνης, 2008).

Σκοπός της εργασίας ήταν η μελέτη της μέγιστης δυνατής λογικής συνοχής και συνάφειας μεταξύ των τριών υποστάσεων που συνθέτουν το χορευτικό φαινόμενο.

Μέθοδος

Για την πραγματοποίηση του σκοπού της εργασίας, επελέγησαν 15 ελληνικοί χοροί, βασικό ρεπερτόριο προγράμματος εισαγωγής στον ελληνικό χορό για παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας, δομημένο βάσει συγκεκριμένων κανόνων και αρχών που διέπουν την οργάνωση τέτοιου είδους προγραμμάτων (Σερμπέζης, 2009). Οι χοροί που μελετήθηκαν ήταν Χασαπιά, Στα τρία, Ομάλ Κάρς, Τρεχάτος, Τσουράπια, Ποδαράκι, Καλαματιανός, Τσακώνικος, Καραγκούνα, Ζωναράδικο, Συρτομπάλλος, Ξέσ郁το, Γιάρ – γιάρ, Τσάμικο και Παλαμάκια. Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκαν δομικές αναλύσεις των χορών αυτών με βάση την αναλυτική μορφολογική και ταξινομική χορολογική μέθοδο, προσαρμοσμένες στις απαιτήσεις του θέματος.

Αποτελέσματα

Από τις δομικές αναλύσεις προκύπτει καθολικά η εμφάνιση του προσωδιακού τονισμού σε όλες στις περιπτώσεις που συνυπάρχει το στοιχείο του λόγου, δηλαδή στους 10 από τους 15 χορούς. Επίσης 5 φορές από τις 10 προηγούμενες περιπτώσεις παρατηρήθηκε το φαινόμενο του ελλιπούς μέτρου.

Ως προς την αναλογία μουσικής και χορευτικής φράσης προέκυψε ότι στο δείγμα των 15 χορών, το 59% παρουσιάζει την σχέση 3:4, το 29% την σχέση 1:1, ενώ το 6% παρουσιάζει τη σχέση 2:1 και 6% τη σχέση 5:8.

Επίσης παρατηρήθηκε, σχεδόν καθολικά, το φαινόμενο της αμφιμονοσήμαντης αντιστοιχίας μεταξύ μέρους του μουσικού μέτρου, δηλαδή beat και κινητικού κυττάρου, δηλαδή βηματισμού. Μόνη εξαίρεση αποτέλεσε το πρώτο μέρος του χορού στα τρία με το τραγούδι «Κοντούλα Λεμονιά» και μουσικό μέτρο 3/8 όπου σε κάθε μέτρο αντιστοιχεί ένα κινητικό κύτταρο.

Συζήτηση – συμπεράσματα

Το φαινόμενο του προσωδιακού τονισμού που παρατηρήθηκε σε όλα τα χορευτικά τραγούδια βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία με προηγούμενες αντίστοιχες έρευνες (Baud-Bovy, 1984; Κωτσίνης, 2008) και οφείλεται στην ιστορικότητα, τη συνέχεια και την ενότητα της ελληνικής ρυθμοποιητικής τέχνης (Παπαδάκης, 2001). Η καταγραφή του φαινομένου του ελλιπούς μέτρου σχετίζεται άμεσα με το φαινόμενο της καταστρατήγησης του γραμματικού τονισμού που παρατηρήθηκε σε όλες τις εν λόγω περιπτώσεις και εμφανίζεται όταν οι επί μέρους τονισμοί - λογικός, μελωδικός και δυναμικός - δε συμπίπτουν (Κωτσίνης, 2008).

Τα αποτελέσματα που αφορούν τις σχέσεις μεταξύ των φράσεων είναι σε σχετική συμφωνία με παρούσα έρευνα με μεγαλύτερο δείγμα (n=58), στο οποίο το 50% εμφάνιζε τη σχέση 3:4, το 36% τη σχέση 1:1 και το 8% τη σχέση 5:8 (Παναγόπουλος, Σερμπέζης και Παναγοπούλου, 2010).

Τέλος, η αντιστοιχία μέρους (beat) και κινητικού κυττάρου, που προέκυψε και στην παρούσα έρευνα, επιβεβαιώνει όλες τις έρευνες που προηγήθηκαν (Βαβρίτσας, 2008; Σερμπέζης, Παναγοπούλου, Τσιρεμέ και Κωτσίνης, 2009). Η εξαίρεση στο τραγούδι «*Κοντούλα Λεμονιά*» οφείλεται στη γρήγορη ρυθμική του αγωγή του ρυθμικού σχήματος 3/8 το οποίο αποτελεί μετρική μονάδα δημιουργίας άλλων συνθετότερων μέτρων.

Ωστόσο, επειδή το δείγμα των χορών ήταν σχετικά μικρό, προτείνεται μελέτη μεγαλύτερου δείγματος. Επίσης, ενδιαφέροντα αποτελέσματα εκτιμάται ότι μπορούν να προκύψουν από τη συγκριτική μελέτη μεταξύ χορών διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων. Τέλος, μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να ασχοληθούν σε επίπεδο συγκρίσεων με επιπλέον δομικά στοιχεία του χορού.

Βιβλιογραφία

ΑΡΙΣΤΟΞΕΝΟΣ. *Ρυθμικά στοιχεία*.

ΒΑΒΡΙΤΣΑΣ Ν. (2008). *Παραδοσιακοί χοροί και η διδασκαλία τους*. Θεσσαλονίκη.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ (1997). *Παγκόσμια Λογοτεχνία*, Τόμος 26, Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.

ΚΩΤΣΙΝΗΣ Γ. (2008). *Μελίσματα*. Εκδόσεις Φίλιππος Νάκας, Αθήνα.

ΜΠΑΖΙΑΝΑΣ Ν. (1997). *Για την λαϊκή μουσική μας παράδοση*. Εκδόσεις Γιώργος Δάρδανος, Αθήνα.

ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ Ο., ΣΕΡΜΠΕΖΗΣ Β. & ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ Β. (2010). *Η ρυθμική οργάνωση του νεοελληνικού χορού*. 13^ο Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Ένωση Γυμναστών Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη.

ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Γ. (2001). *Περί του ρυθμού και περί του έμμετρου λόγου*. 9^ο Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Κομοτηνή.

ΣΕΡΜΠΕΖΗΣ Β. (2009). *Εν αρχή ήν...η μουσική*. Προσεγγίσεις του παραδοσιακού χορού, 2^ο Συνέδριο-Διημερίδα Κέντρου μελέτης παραδοσιακών χορών ΚΥΚΛΟΣ, Θεσσαλονίκη.

ΣΕΡΜΠΕΖΗΣ Β., ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ Β., ΤΣΙΡΕΜΕ Ν. & ΚΩΤΣΙΝΗΣ Γ. (2009). Ρυθμός και μέτρο στον ελληνικό χορό. 17^ο Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Κομοτηνή.

BAUD – BOUY S. (1984). *Δοκίμιο για το ελληνικό τραγούδι*. Εκδόσεις Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, Ναύπλιο.

DANCE STUDY GROUP OF THE I.F.M.C. (1974). Foundations for the analysis of the structure and form of folk dance. A syllabus. *Yearbook of the International Folk Music Council*, 6:115-135.